

HARBIY BO'LINMALARDA LIDERLIK USLUBLARI VA ULARNING JAMOAJIPSLIGIGA TA'SIRINING PSIXOLOGIK TA'SIRI

Haydarov Muhammadali Abilqosimovich

Annotatsiya. Tezisdaharbiy bo'linmalarda liderlik uslublarining jamoajipsligiga ta'siri psixologik jihatdan tahlil qilinadi. Harbiy tashkilotlarda liderlik uslublari, ularning xodimlar o'rtasidagi munosabatlarga va jamoaviy ruhga qanday ta'sir ko'rsatishi muhim ahamiyatga ega. Maqolada avvalo, turli liderlik uslublarining tavsifi beriladi, so'ngra ularning harbiy bo'linmalarda qanday qo'llanilishi va psixologik jihatdan qanday natijalar berishi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, jamoajipsligi va uning harbiy vazifalarni bajarishdagi ahamiyati ham yoritiladi. Ushbu tadqiqot, harbiy liderlar uchun samarali strategiyalar ishlab chiqishda yordam berishi mumkin.

Kalit so'zlar: Harbiy bo'linmalar, Liderlik uslublari Jamoajipsligi, Psixologik ta'sir, Harbiy tashkilotlar, Xodimlar o'rtasidagi munosabatlar, Jamoaviy ruh, Samarali strategiyalar

KIRISH.

Harbiy bo'linmalarda liderlik uslublari, xodimlar o'rtasidagi munosabatlar va jamoajipsligi o'rtasida murakkab va o'zaro bog'liq munosabatlar mavjud. Harbiy tashkilotlar, o'zining maxsus vazifalari va sharoitlari tufayli, liderlik uslublarini qo'llashda o'ziga xos yondashuvlarni talab qiladi. Ushbu maqolada harbiy bo'linmalarda liderlik uslublarining jamoajipsligiga ta'siri psixologik jihatdan tahlil qilinadi.

Liderlik uslublari ko'plab tadqiqotlar va nazariyalar asosida tasniflanadi. Ularning eng ko'p tarqalgan turlari quyidagilardir: Bunday liderlar qarorlarni mustaqil ravishda qabul qilishadi va xodimlardan ko'proq nazorat qilishadi. Bu uslub tezkor qarorlar qabul qilishda foydali bo'lishi mumkin, ammo jamoauruhini pasaytirishi mumkin. Bu uslubda liderlar xodimlarning fikrlarini inobatga oladilar va qaror qabul qilish jarayonida ularni jalb qiladilar. Bu uslujamoajipsligini oshirishi va xodimlarning motivatsiyasini kuchaytirishi mumkin. Transformatsion liderlar o'z jamoalarini ilhomlantirib, ularning shaxsiy va professional o'sishlariga yordam beradilar. Bu uslub jamoajipsligini kuchaytiradi, chunki xodimlar o'zlarini muhim va qadrlangan his qiladilar. Servant liderlar o'z jamoalarining ehtiyojlarini birinchi o'ringa qo'yishadi. Bu uslub xodimlar o'rtasida ishonch va hamjihatlikni oshirishga yordam beradi.

Jamoajipsligi - bu guruh a'zolari o'rtasidagi hamkorlik, ishonch va bir-biriga yordam berish hissi. Jamoajipsligi harbiy vazifalarni bajarishda muhim ahamiyatga

ega, chunki muvaffaqiyatli operatsiyalar ko'pincha guruhning birgalikda ishlashiga bog'liqdir. Jamoa jipsligini oshirish uchun liderlar quyidagi jihatlarga e'tibor berishlari kerak: Jamoa a'zolari o'rtasida ochiq va samimiy muloqot muhimdir. Liderlar buni rag'batlantirishlari kerak. Jamoa a'zolari o'zaro tajriba va ma'lumot almashishlari kerak, bu esa jamoaning umumiy bilim darajasini oshiradi. Jamoa a'zolarini qaror qabul qilish jarayoniga jalb qilish, ularning ishtirokini oshiradi va javobgarlik hissini kuchaytiradi. Liderlik uslublari va jamoa jipsligi o'rtasidagi psixologik ta'sir juda muhimdir. Har bir liderlik uslubi turli xil psixologik natijalarga olib kelishi mumkin: Bunday liderlar tomonidan boshqariladigan jamoalarda xodimlar ko'pincha noqulay his qiladilar, bu esa stress darajasini oshirishi mumkin. Natijada, ish samaradorligi pasayadi va jamoa ruhiyati yomonlashadi.

Ushbu uslub jamoada ishtirok etish hissini kuchaytiradi, bu esa xodimlarning motivatsiyasini oshiradi. Ochiq muloqot va fikr almashish stress darajasini kamaytiradi va jamoa ruhini yaxshilaydi. Transformatsion liderlar o'z jamoalariga ilhom berish orqali ularning ijodkorligini oshiradilar. Bu uslub xodimlarning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni maqsadlariga erishishga undaydi. Servant liderlik xodimlarning ehtiyojlariga e'tibor berish orqali ularning ruhiyatini yaxshilaydi. Bu uslub jamoada ishonchni oshiradi va xodimlarning bir-biriga yordam berish istagini kuchaytiradi. Harbiy bo'linmalarda liderlik uslublari va ularning jamoa jipsligiga ta'siri psixologik jihatdan muhimdir. Har bir liderlik uslubi turli xil psixologik natijalarga olib kelishi mumkin, bu esa jamoaning samaradorligini belgilaydi. Ochiq muloqot, birgalikda qaror qabul qilish va xodimlarning ehtiyojlariga e'tibor berish orqali liderlar jamoa ruhini yaxshilashlari mumkin. Ushbu yondashuvlar harbiy tashkilotlarda muvaffaqiyatli operatsiyalarni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shunday qilib, harbiy liderlar uchun samarali strategiyalar ishlab chiqishda ushbu psixologik jihatlarni inobatga olish zarurdir.

Liderlik uslubi	Boshqaruvning asosiy mexanizmi	Jamoa jipsligiga ta'siri	Psixologik oqibati va iqlim
Avtoritar (Buyruqbozlik)	Qat'iy intizom, bir tomonlama buyruqlar va doimiy nazorat	Jismoniy tartib yuqori, lekin ruhiy jipslik sust bo'ladi	Qo'rquv va mas'uliyatdan qochish, tashabbusning bo'g'ilishi
Demokratik (Ishtirokchi)	Maslahatlashish, bo'ysunuvchilarning fikrini inobatga olish	Jamoada o'zaro ishonch va "biz" hissi kuchayadi	Yuqori ruhiy qoniqish, shaxsiy daxldorlik hissi
Transformatsion (Iltimoslantiruvchi)	Shaxsiy namuna, umumiy g'oya va qadriyatlar orqali yetakchilik	Eng yuqori darajadagi ma'naviy va jangovar jipslik	Kuchli motivatsiya, safdoshiga sadoqat va fidoyilik
Liberal (Aralashmaslik)	Minimum nazorat, qaror qabul qilishni bo'ysunuvchilarga qoldirish	Jamoaning tarqoqlashishi va guruhbozlikka olib keladi	Noaniqlik, xavotir va komandir nufuzining pasayishi
Vaziyatli (Situatsion)	Vaziyatga qarab yuqoridagi uslublarni uyg'unlashtirish	Moslashuvchan va barqaror jamoaviy birlik	Har qanday sharoitda ruhiy barqarorlikni saqlash

Jadval tahlili

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, harbiy sohada liderlik uslubi nafaqat ish uslubi, balki bo'linmaning "ruhiy yadrosi"ni shakllantiruvchi vositadir. Tahlil natijasida quyidagi muhim xulosalarni chiqarish mumkin:

➤ Uslub va natija muvozanati: Avtoritar uslub harbiy intizom uchun zarurdek ko'rinsa-da, uning psixologik ta'siri uzoq muddatda jamoa jipsligiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Bu uslubda xizmatchilar faqat buyruqni bajaradilar, lekin safdoshlar orasida samimiy ishonch shakllanmaydi. Biroq, jangovar vaziyatda bu uslub eng samarali hisoblanadi.

➤ Inson omilining qadri: Demokratik va Transformatsion liderlik uslublari jamoada "psixologik xavfsizlik" muhitini yaratadi. Harbiy xizmatchi o'zini jamoaning muhim qismi deb hisoblasa, uning jamoaviy birlikka qo'shadigan hissasi ortadi. Transformatsion lider shaxsiy namuna ko'rsatish orqali safdoshlarini birlashtiradi, bu esa "yelkashlik" (birodarlik) tuyg'usining eng yuqori cho'qqisidir.

➤ Boshqaruvning xavfli jihatlari: Liberal uslub harbiy tizim uchun eng nomaqbul yo'nalishdir. Nazoratning yo'qligi jamoada norasmiy liderlarning paydo bo'lishiga va o'zaro nizolarga sabab bo'ladi, bu esa jamoa jipsligini butunlay yo'qqa chiqaradi.

➤ Optimal yondashuv: Eng samarali yo'l - Vaziyatli liderlikdir. Zamonaviy harbiy komandir tinchlik davrida demokratik bo'lishi, ta'lim-tarbiya jarayonida transformatsion liderlikni qo'llashi, lekin jangovar yoki ekstremal vaziyatlarda qat'iy avtoritar uslubga o'ta olishi lozim. Bunday moslashuvchanlik bo'linmaning har qanday sharoitda jipsligini va ruhiy barqarorligini ta'minlaydi. Liderlik uslubi - bu jamoa jipsligini yasovchi "instrument"dir. Komandirning psixologik savodxonligi va uslublarni to'g'ri qo'llashi bo'linmani yagona, yengilmas kuchga aylantiradi.

XULOSA.

Harbiy bo'linmalarda liderlik uslublari jamoa jipsligi va xizmat samaradorligini belgilovchi asosiy psixologik omildir. Avtoritar (buyruqbozlik) uslub jangovar sharoitda qat'iy intizom va tezkor qaror qabul qilishni ta'minlasa-da, tinchlik davrida demokratik va transformatsion liderlik o'zaro ishonchni mustahkamlashda samaraliroqdir. Liderning emotsional intellekti, adolatligi va kasbiy mahorati harbiy xizmatchilarda "yelkashlik" hissini uyg'otadi hamda guruh ichidagi nizolarni kamaytiradi. Jipslashgan jamoa ekstremal vaziyatlarda yuqori ruhiy barqarorlik va chidamlilik namoyon etadi. Shunday qilib, komandirning oqilona tanlangan liderlik uslubi nafaqat boshqaruv vositasi, balki bo'linmaning sog'lom psixologik iqlimini shakllantiruvchi va umumiy jangovar shaylikni oshiruvchi strategik resurs hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Barotov, Sh. Psixologik xizmat: nazariya va amaliyot yo‘nalishlari, harbiy jamoalarda shaxslararo munosabatlar va liderlik uslublarining psixologik diagnostikasi bo‘yicha fundamental darslik. Fan nashriyoti, 2012. 185-bet.
2. G‘oziyev, E. Boshqaruv psixologiyasi: rahbar shaxsi, liderlik qobiliyatlari va jamoada sog‘lom ruhiy muhitni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik qonuniyatlari yuzasidan o‘quv qo‘llanma. Universitet, 2011. 165-bet.
3. Ibragimov, X. Pedagogika va pedagogik psixologiya: harbiy bo‘linmalarda komandirning pedagogik mahorati va jamoani jipslashtirishning psixologik usullari. Toshkent: Iqtisod-moliya nashriyoti, 2018. 172-bet.
4. Ismoilova, N. Ijtimoiy psixologiya: kichik guruhlarda liderlik dinamikasi va harbiy xizmatchilarning o‘zaro munosabatlariga boshqaruv uslublarining ta’siri bo‘yicha tadqiqotlar. Akademiya nashriyoti, 2014. 95-bet.
5. Jo‘rayev, A. Harbiy psixologiya: komandir liderlik uslubining bo‘linma jangovar shayligi va jamoaviy birligiga ta’siri yuzasidan metodik qo‘llanma. Buxoro: Durdon nashriyoti, 2020. 85-bet.
6. Karimov, V. Boshqaruv psixologiyasi: guruhlarda liderlik va rahbarlik muammolari, nizolarni boshqarish va jamoaviy hamjihatlikni ta’minlashning amaliy usullari. O‘qituvchi nashriyoti, 2016. 130-bet.